

Kuşak ve Yol Girişimi Yeni Ufuklar Açıyor

SEMİH KORAY

Prof. Dr.
Ekonomi Bölümü, Bilkent Üniversitesi

Semih Koray, matematik alanındaki doktorasını 1980 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nden almıştır. Social Choice and Welfare, Review of Economic Design, Journal of Economic Theory, Econometrica ve Semigroup Forum gibi dergilerde yayımlanmış çeşitli makaleleri bulunmaktadır. Koray, Review of Economic Design dergisinde editörlük ve asosiye editörlük, Güney Avrupa İktisat Kuramcıları Birliği'nde Başkanlık ve Genel Sekreterlik, Türkiye Matematik Olimpiyat Komitesi'nde Başkanlık, Uluslararası Matematik Olimpiyatları Danışma Kurulu'nda üyelik ve İktisadi Tasarım Vakfı'nda Başkanlık yapmıştır. Koray'ın araştırma konusundaki ilgi alanları, iktisadi ve toplumsal tasarım, oyunlar kuramı ve toplumsal seçme kuramı üstünde yoğunlaşmaktadır. Koray, halen Vatan Partisi'nin Uluslararası İlişkiler Bürosu'ndan sorumlu Genel Başkan Yardımcısıdır. Aylık Teori ve Bilim ve Ütopya dergilerinde yayımlanmış siyasal ve toplumsal konulara ilişkin çeşitli makaleleri bulunan Koray, aynı zamanda Aydınlik gazetesinde haftalık Avrasya Seçeneği adlı köşesindeki yazılarını sürdürmektedir.

Eskinin “Ezilen Milletleri” şimdi hayatın her alanında Atlantik Sistemi’ne seçenek oluşturan bir gelişme süreci yaşamaktadır. Ekonomik mücadelenin başını Çin Halk Cumhuriyeti çekerken, Batı Asya’da ön saflarında Suriye, Türkiye, Rusya ve İran’ın yer aldığı bir silahlı mücadele sürmekte ve bütün bunlar siyasal düzlemde Avrupa’ya da, Atlantik Sistemi’ne karşı giderek güçlenen merkezkaç kuvvetleri olarak yansımaktadır.

ATLANTİK SİSTEMİ TARAFINDAN İKİNCİ Dünya Savaşı sonrasında dünyaya dayatılmış olan neoliberal uluslararası düzen sona ermiştir. Dünya, karşılıklı yarar ve ülkelerin egemenliklerine saygı temelinde yeni ve daha eşitlikçi bir uluslararası düzen arayışı içindedir. Son otuz yılda yalnızca üretimin ağırlık merkezinin Batı’dan Doğu’ya kayışına değil, aynı zamanda ekonomik, siyasal ve silahlı mücadeleler eşliğinde Avrasya’da bir Gelişen Dünya’nın yükselişine tanık olduk. Eskinin “Ezilen Milletleri” şimdi hayatın her alanında Atlantik Sistemi’ne seçenek oluşturan bir gelişme süreci yaşamaktadır. Ekonomik mücadelenin başını Çin Halk Cumhuriyeti çekerken, Batı Asya’da ön saflarında Suriye, Türkiye, Rusya ve İran’ın yer aldığı bir silahlı mücadele sürmekte ve bütün bunlar siyasal düzlemde Avrupa’ya da, Atlantik Sistemi’ne karşı giderek güçlenen merkezkaç kuvvetleri olarak yansımaktadır.

Milli Devletler Gelişen Dünya’nın Temel Yapıtaşlarıdır

İnsanlığın ortak geleceğini temsil eden alternatif bir sistemin inşası, her ülkenin uluslararası işbirliğinden etkin bir biçimde yararlanmasını olanaklı kılacak şekilde ve özenle tasarlanmasını gerektirmektedir. İlk olarak 2013 yılında Çin tarafından ortaya atılmış ve uygulama sürecine girmiş olan Kuşak ve Yol Girişimi, bu amaca ulaşmak için uygun bir zemin sağlamaktadır. Bu girişimin, kuşağın sardığı ve yolun birleştirdiği bütün ülkelerin yapıcı bir işbirliği içine girmesine olanak sağlayan yeni

bir yerküre yaratmada elde edeceği başarı, tarihi bir dönüm noktasını simgeleyecektir. Hatta belki de 21. yüzyıl, tarihin kaydına “Kuşak-Yol’dan önce” ve “Kuşak-Yol’dan sonra” diye ikiye ayrılmış olarak geçecektir. Böyle tarihi bir proje, daha tasarım ve uygulamaya konma aşamasından itibaren, kapsadığı ülkeler arasında güçlü bir etkileşim ve işbirliğini gerektirmektedir. Belki de bu öncel etkileşim ve işbirliğinin bazı açılardan girişimin yaratmayı hedeflediği etkileşim ve işbirliğinden bile daha güçlü olmasında yarar olacaktır.

Doğu’yu Batı’yla birleştiren eski kara ve deniz İpek Yolu, şimdiki Kuşak ve Yol Girişimi gibi esas olarak bir Asya tasarısıydı. Doğu’nun merkezi ve uzun ömürlü feodal imparatorlukları, o zamanın kültürüne kendi tarihsel bağlamı içinde kamucu ve paylaşımcı bir ruhu yansıtan öğeler katmışlardı. Hüküm sürdükleri topraklarda yaşayan halka dik duruş duygusunu aşılamışlardı. İpek yolları, doğurdukları etkileşim ve işbirliği sayesinde ekonomik refah ve kültürel gönence katkıda bulunmuştu. Bütün bu etkenler kuşkusuz bugünkü uygarlığımızın ortak mirasını oluşturmaktadır. Bu değerli mirasın çağımızda insanlık için ortak bir gelecek inşa etmenin yolunu açan bir toplumsal ve ekonomik güce dönüştürülmesi, ancak Gelişen Dünya’nın temel yapıtaşlarını oluşturan milli devletler aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

Atlantik Sistemi’nin Gelişmiş Dünyası, Avrasya’nın Gelişen Dünyası’na göre çok daha tek tiplidir. Avrasya ülkeleri, hem milletleşme, hem de ekonomik gelişme süreçlerinin ulaştığı düzey ve içeriği

bakımından çok geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Onun için Avrasya ülkelerinin karşı karşıya bulundukları öncelikler büyük farklılıklar göstermektedir.

"Kuşak ve Yol Girişimi'nin başarısının anahtarı, farklı ülkelerin öncelikleri ve stratejileriyle uyumlu biçimde ilerleyecek bir süreci yaratma becerisinde yatmaktadır."

Bu ülkelerin ekonomik gelişme ve toplumsal ilerlemeleri için geçerli ortak ve hazır bir reçetenin bulunmamasının ana nedeni budur. Her ülkenin gelişme ve ilerleme stratejisi açısından temel özelliklerini yansıtan "kendine özgü yolu" bulma gereği, tam da bu yüzdendir. Dolayısıyla Kuşak ve Yol Girişimi'nin başarısının anahtarı, farklı ülkelerin öncelikleri ve stratejileriyle uyumlu biçimde ilerleyecek bir süreci yaratma becerisinde yatmaktadır. Bu sayede elde edilen ekonomik ve toplumsal sonuçların o ülke toplumları tarafından geniş ölçüde kabul görmesi de sağlanmış olacaktır.

"Kapsayıcılık" Yeni Türden Bir "Açıklık" Anlayışını Gerektirmektedir

Piyasalar, yalnızca kısa erimli çıkarları içselleştirebildikleri için miyoptur. Oysa kalkınma stratejilerinin uzak görüşlü olması gerekir. Onun için bu stratejilerin hayata geçirilmesi bütünüyle piyasaların işleyişine bırakılamaz. Öte yandan üretici güçlerin mevcut düzeyi ekonomide piyasalardan yararlanılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu nedenle ekonomik gelişmenin özü, piyasaların işleyişinin stratejik hedeflerle uyumlu hale getirilmesinden oluşmaktadır. Gelişmenin sürdürülebilirliğini güvence altına alma gereği, kuşkusuz stratejik hedefleri belirlerken piyasa güçlerinin dayattığı sınırlamaları hesaba katma ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Ama son çözümlemede söz konusu olan, kalkınma

stratejisinin oluşumunu piyasa güçlerinin yönlendirmesi değil, piyasa güçlerinin stratejik kalkınma hedeflerine tabi hale getirilmesidir.

Ekonomik büyüme, ekonomik gelişmenin nicel bir bileşeninden ibarettir. İki ülkenin büyüme oranları benzer, ama bu büyümenin oluşumuna yol açtığı üretim güçleri çok farklı olabilir. Orta ve uzun erim açısından belirleyici olan, büyümenin üretim gücüne yansıyan nitel içeriğidir. Sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasında sürekli bir uyarılma ve yeniden uyarılma sürecini içerir. Dolayısıyla en uygun kalkınma yolunun tasarımı, planlanması ve uygulamayı olanaklı kılan ekonomik araçlarla donatılması gerekir. Bu hedefe piyasa güçlerinin oyun alanı haline gelmiş bir ekonomik sahnede ulaşamaz.

Farklı ülkelerin en uygun kalkınma yolları farklıdır. Örneğin bir sanayi dalında ileri bir teknolojinin edinilebilmesi için, o alanda imalat konusunda belli bir eşik düzeye erişmiş olmak gerekir. Piyasa güçlerine bütünüyle açık olmak, bir ülkenin bu eşik düzeyin altında kaldığı üretim kesimlerinde edilgin bir alıcı konumunda kalmasını kaçınılmaz olarak sürekli hale getirir. Uluslararası etkileşim, ne kadar güçlü olursa olsun, ilgili sektörlerde ileri teknolojilerin söz konusu ülke tarafından içselleştirilmesini sağlayamaz. Gerek güvenlik, gerekse de iktisadi ve toplumsal gelişme açısından stratejik öneme sahip sayılan sanayi ve tarım kesimlerinde özel koruma, özendirme ve destek siyasetlerinin oluşturulması gereklidir. Atlantik Sistemi tarafından dünyaya dayatılmış olan "küreselleşme", bütünüyle piyasa güçlerinin egemenliği altında sermaye ve malların dolaşımına "açıklık" sağlanmasından oluşmaktaydı. Gelişen Dünya'nın milli devletleri bu "serbest dolaşım"ın önündeki esas engeller olarak değerlendirilmekteydi. Onun için bütün çaba, sermaye ve malların "serbest dolaşımı"nın önünü açmak için milli devletlerin tasfiye edilmesine odaklanmıştı.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda "açıklık", Kuşak ve Yol Girişimi'nin başarıya ulaş-

ması için “yeniden tanımlanması” gereken en kritik kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkileşim ve işbirliğinin güçlendirilmesi için, ülkelerin kuşkusuz “işbirliğine açık” olmaları gerekir. Kuşak ve Yol Girişimi’nde, Atlantik yaklaşımının aksine, “açıklığın” ülkelerin “karşılıklı yarar” temelinde “gönüllü katılımı” aracılığıyla sağlanması söz konusudur. “Açıklığa” karşı “açık görüşlü” olmak, doğal olarak etkileşim ve işbirliğinin “yolunu açma”da yararlı olacaktır. Ama sonuçlar, tek başına “istemek”le değil, ancak “uygun araçlar”ın oluşturulmasıyla elde edilir. Dolayısıyla Kuşak ve Yol Girişimi’nin başarısı için, “açıklığı” tek tek ülkelerin kalkınma stratejileriyle uyumlu hale getirecek etkili araçların oluşturulması belirleyici öneme sahiptir. Bu tür araçlar etkileşimde bulunma “istekliliğini” de arttıracaktır. Yeni tür küreselleşmenin amacı, milli sınırların ortadan kalktığı tek bir küresel pazarın oluşturulması değil, “işbirliğinin küreselleştirilmesi”dir.

Para sermaye, üretimin can suyudur. Başka bir deyişle, para sermaye üretimin gereksinimlerini karşılamak için vardır. Dolayısıyla para sermayenin dolaşımı, üretimde pürüzsüz ve dengeli bir büyü-

meyi sağlayacak biçimde olmalıdır. Para sermaye üretime egemen olmaya ve onu şekillendirmeye başlarsa, o zaman bu ilişki üretimi ilerleten değil, üretimin gelişiminin önünde engel oluşturan asalak bir kimliğe bürünür.

Son otuz yılda üretimin ağırlık merkezinin Batı’dan Doğu’ya kaymasının önde gelen nedenlerinden biri, kapitalist sistemin mevcut aşamasında kârın ana kaynağını oluşturan mali sermayenin mal ve hizmet üretimi üstündeki egemenliğinin Batı’da her zamankinden daha güçlü bir hale gelmesi olmuştur. Para sermaye Doğu’da üretimin can suyu olarak ele alınmaya devam etmiştir. Batı’da para sermaye ve üretim arasındaki ilişkinin şekillenmesi bütünüyle piyasa güçlerine terk edilirken, Doğu’da devlet, stratejik planlamayı yapan ve planın uygulanması için gerekli araçları oluşturan aktör olarak sahnedeki yerini almıştır. Batı’da devlet bütünüyle mali sermayenin çıkarlarına hizmet eden bir aygıtta dönüşmüşken, Doğu’da daha geniş milli çıkarlar devlet nezdinde görece ağırlıklı bir rol oynamıştır.

Kuşak ve Yol Girişimi’nin, Kuşak ve Yol etrafındaki bütün ülkeleri etkili ve gönüllü bir temelde

“kapsaması” için, “piyasa güçleri”ne olan “açıklığın” dizginlenmesi gerekir. Piyasa güçleri, görece geri olanı daha gelişmiş olana tabi hale getirmeye yönelir. Stratejik hedefler, “kârı en çoklaştırma” güdüsünün yönlendirdiği özel işletmeler arasındaki etkileşimlerde kaçınılmaz olarak “fark edilmez” hale gelir. Piyasanın işleyişinin ülkelerin stratejik hedefleriyle uyumlu hale getirilmesi, ancak devletler arası etkileşim ve devletlerin katılım, yönlendirme ve düzenlemeler aracılığıyla piyasaya müdahalesi sayesinde sağlanabilir.

Bir ekonominin stratejik amaçlarla uyum sağlaması açısından, en uygun “açıklık düzeyi”nin ekonominin sağlıklı biçimde gelişmesiyle yükseleceğine kuşku yoktur. Aynı zamanda ülkelerin gelişme düzeyleri arasındaki farklar azaldıkça, “bir ekonomi ne kadar açık hale gelirse, uluslararası etkileşim ve işbirliğinden o kadar çok yararlanır” biçimindeki formül de giderek daha geçerli hale gelecektir. Kuşak ve Yol Girişimi’nin insanlığa vaadettiği yeni tür küreselleşmeye hemen tek atımda ulaşılmasına olanak yoktur. Bu sürecin adım adım inşa edilmesi gerekmektedir.

Barış ve İstikrar Girişim’in Hem Sonucu Hem de İhtiyacıdır

Kuşak ve Yol Girişimi’nin barış ve istikrara yapacağı katkının yanı sıra, girişimin kendisinin inşası için de barışçı ve istikrarlı bir ortama gereksinim vardır. Avrasya’da dış güçler tarafından yönlendirilen terör ve karışıklıklar ile kısıktırılan çatışmaların haritasının Girişim’in yol haritası ile olan koşutluğu bir rastlantı değildir. Terörün en çok yoğunlaştığı bölgelerden biri, Batı Asya’da Suriye ve civarıdır. Türkiye, PKK-PYD, IŞİD ve Fethullah Gülen Örgütü gibi hepsi Atlantik Sistemi’nden kaynaklanan çeşitli terör örgütlerine karşı eşzamanlı bir silahlı mücadele yürütmektedir. Türkiye’nin teröre karşı mücadelesinde kazandığı başarılarla, Suriye Sorunu’na

ilişkin Rusya ve İran’la yapmakta olduğu yakın işbirliğinin önemli katkıları olmuştur.

Batı Asya’da barış ve istikrarın yeniden kurulmasının aynı zamanda Kuşak ve Yol Girişimi’nin başarısına da hizmet edeceğine kuşku yoktur. Asya’nın bu bölgesi, Kadim İpek Yolu’nda önde gelen bir rol oynamıştır. Bu bölgenin eksikliği, Çağdaş İpek Yolu’nu tek ayaklı hale getirir. Avrasya’da barış ve istikrarın inşası, en az Girişim’in altyapısının inşası kadar önem taşımaktadır. Bu iki inşa, birbirlerini tamamlar niteliktedir. Biri, üstünde Avrasya ekonomisinin bir bütün olarak serpilip gelişeceği zemine güvenlik sağlarken, diğeri de bu zemine zenginlik katmaktadır.

21. yüzyılda terör, artık 19. yüzyılda olduğu gibi bireysel bir etkinlik olmaktan çıkmıştır. Günümüzde terör, farklı kolları aynı uluslararası odaktan kaynaklanan küresel ve “endüstrileşmiş” bir etkinliğe dönüşmüştür. Onun için Çin’e karşı terör, Türkiye’ye karşı terör demektir; Türkiye’ye karşı terör de, Çin’e karşı terör demektir. Bu formül, Kuşak ve Yol Girişimi bağlamında daha da geçerli hale gelmektedir. Terörizmi yenilgiye uğratmak için, uluslararası düzlemde diplomatik, siyasi, ideolojik ve silahlı mücadele biçimlerini kapsayan çok katmanlı ve yakın bir işbirliğine ihtiyaç vardır.

İnsanlığın Ortak Geleceğini Birlikte İnşa Etme Bakış Açısı

Farklı kültürlerin bir arada varolmaları genellikle bir zenginlik kaynağı sayılır. Bu bakış açısını yadsımak kolay değildir. Ama farklı kültürlerin herhangi bir etkileşimde bulunmadan yan yana yaşamayı sürdürmelerinin yansıttığı zenginlik, “müzedeki bir sergi zenginliği”nin ötesine geçemez. Oysa uygarlık tarihinde toplumsal zenginliğin ölçütü, varolandan yeni bir şey üretme yetisidir. Onun için farklı kültürlerin oluşturduğu gerçek zenginlik, etkileşim sayesinde toplumsal olarak daha ileri bir ortak

kültür yaratma gizilgücünden kaynaklanmaktadır. Fikirlerin ve değerlerin dolaşımında en üst düzeye ulaşmak, ancak etkileşimde “gönül rahatlığı” sayesinde olanaklı hale gelir. Kuşak ve Yol Girişimi genel olarak barış ve istikrara katkıda bulunurken, “gönül rahatlığı”nın da üstünde yeşereceği bir toplumsal zeminin döşenmesini sağlayacaktır.

Yapay zekâya yönelik bilimsel ve teknolojik ilerlemeyle birlikte teknolojilerin dijitalleşmesi, iktisadi ve toplumsal gelişmenin önünde yeni ufuklar

"Kuşak ve Yol Girişimi'nin, esas olarak ekonomik düzlemde bir proje olmasına karşın, aynı zamanda Atlantik Sistemi'ne karşı bir Avrasya Seçeneği'nin inşasına uygun bir zeminin döşenmesine yardımcı olacağına kuşku yoktur."

açmaktadır. Şimdi öne çıkan soru, bu ilerlemeden doğan yarar ve getirilerin kolektif olarak mı paylaşılacağı, yoksa tarihin bugüne kadar tanık olmadığı büyüklükteki tekellerin elindeki gücün daha da yoğunlaşmasına mı yol açacağıdır. Tarihin bu dönüm noktasında Kuşak ve Yol Girişimi, bu ileri teknolojileri uygulama ve geliştirme yetisine sahip ülkelerin sayısını arttırmayı başardığı ölçüde, bu sorunun uluslararası kolektifin lehine çözüme kavuşturulmasına yardımcı olacaktır.

Son dönemlerde dünyamızın yaşamakta olduğu teknolojik ilerlemeler, hem iktisadi ve toplumsal ilerlemeye eşi görülmemiş ölçüde katkıda bulunma, hem de yine eşi görülmemiş ölçüde bir yıkım gücüne dönüşme gizilgücünü bağrında taşımaktadır. Bunlardan hangisinin olacağı, bütünüyle bu teknolojilerin hangi toplumsal sistem altında uygulamaya konacağına bağlıdır. Kuşak ve Yol Girişimi'nin, esas olarak ekonomik düzlemde bir proje olmasına karşın, aynı zamanda Atlantik Sistemi'ne karşı bir Avrasya Seçeneği'nin inşasına uygun bir zeminin

döşenmesine yardımcı olacağına kuşku yoktur. Üretici güçlerin ulaştığı düzeyin kapitalist sistemle olan bağdaşmazlığı giderek arttıkça, tarihin de giderek yeni bir dönüm noktasına yaklaşmakta olduğu görülmektedir.

Kapitalist üretim ilişkileri feodal sistemin bağrında kendiliğinden oluşmuştur. Bu ilişkiler, kimse tarafından tasarılanmamıştır. Üretim ilişkilerindeki değişimi tetikleyen, meta üretiminin genişlemesi olmuştur. Onun için, ister klasik ya da neoklasik iktisatçılar, isterse Marksistler tarafından olsun, kapitalizm hakkında yazılmış olan her şey, varolan ve belli bir olgunluk düzeyine erişmiş bir sistemin gözlemlenmesi sonucunda yazılmıştır. Kapitalizme ilişkin bulgular, icatlar değil, keşiflerdir. Öte yandan sosyalizm, 19. yüzyılda Marx ve Engels tarafından bu sistem dünya üstünde herhangi bir yerde gerçeklik kazanmadan önce tarihsel bir öngörü olarak ileri sürülmüştür. Sosyalist üretim ilişkileri, kapitalizmin bağrında kendiliğinden oluşmaz. Bu ilişkilerin tasarlanması, yaşama geçirilmeleri ve daha da geliştirilmeleri için gerekli iktisadi ve toplumsal araçların yaratılması gerekir. Bu, ekonomi düzleminde her ülkede üretici güçlerle üretim ilişkileri arasında sürekli bir uyarılma ve yeniden uyarılma sürecinin yürütülmesi anlamına gelmektedir.

Kapitalist sistemin ötesine geçmeye yönelik her iktisadi ve toplumsal ilerleme girişiminin başarırlı olmak için bilim ve felsefenin yol göstericiliğine ihtiyacı vardır. Kuşak ve Yol Girişimi'nin uygulamaya konması, devletler arasında, iktisadi ve mali kuruluş ve aktörler arasında, milletler ve onların çeşitli örgütleri arasında ağlar oluşturulmasına dayanmaktadır. Yol haritasına ışık tutmak üzere bu muazzam toplumsal ve iktisadi deneyden sürekli dersler çıkarmaya odaklanan kalıcı ve yakın bir uluslararası işbirliği, bu tarihi girişimin bilim düzlemindeki ayağının eksik kalmasının önüne geçecektir. 🌱